

НАУКОВО-ДОСЛІДНИЙ ІНСТИТУТ ПУБЛІЧНОГО ПРАВА

РОМАН ВІКТОРІЯ ПЕТРІВНА

УДК 35.072:22

**АДМІНІСТРАТИВНО-ПРАВОВІ ЗАСАДИ
КОНТРОЛЬНО-НАГЛЯДОВОЇ ДІЯЛЬНОСТІ
У СФЕРІ ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ ПРАВ ІНВАЛІДІВ В УКРАЇНІ**

12.00.07 – адміністративне право і процес;
фінансове право; інформаційне право

Автореферат дисертації на здобуття наукового ступеня кандидата
юридичних наук

Київ–2018

Дисертацією є рукопис

Робота виконана в Науково-дослідному інституті публічного права

Науковий керівник

доктор юридичних наук

Чижмарь Катерина Іванівна,

Інститут права та післядипломної освіти Міністерства юстиції України,
директор

Офіційні опоненти:

доктор юридичних наук, професор

Соболь Євген Юрійович,

Центральноукраїнський державний педагогічний університет імені Володимира
Винниченка, завідувач кафедри державно-правових дисциплін
та адміністративного права

кандидат юридичних наук

Шкарупа Костянтин Вікторович,

Інститут кримінально-виконавчої служби,
старший науковий співробітник науково-дослідного центру з питань діяльності
органів та установ Державної пенітенціарної служби України

Захист відбудеться «17» жовтня 2018 р. о 9⁰⁰ год на засіданні спеціалізованої вченої
ради К 26.503.01 у Науково-дослідному інституті публічного права за адресою:
03035, м. Київ, вул. Георгія Кірпи, 2А

З дисертацією можна ознайомитись у бібліотеці Науково-дослідного інституту
публічного права за адресою: 03035, м. Київ, вул. Георгія Кірпи, 2А

Автореферат розісланий «17» вересня 2018 р.

Учений секретар
спеціалізованої вченої ради

К. М. Куркова

ЗАГАЛЬНА ХАРАКТЕРИСТИКА РОБОТИ

Обґрунтування вибору теми дослідження. Розбудова демократичної, соціальної, правової держави та запровадження міжнародних стандартів дотримання прав людини передбачають створення дієвих механізмів їх забезпечення загалом і для осіб з інвалідністю зокрема. Проблема інвалідності є широкомасштабною та не має часових або територіальних обмежень. Нині у світі налічується понад мільярд людей з різними формами інвалідності, що становить 15 % населення планети. За офіційними даними Міністерства соціальної політики України, станом на 2017 рік в нашій країні мешкає 2 603 319 осіб з інвалідністю, що становить 6,1 % від загальної кількості населення¹.

Держава бере на себе зобов'язання щодо створення умов для рівної реалізації людьми їхніх прав, свобод та обов'язків незалежно від будь-яких ознак, що стосується й інвалідності. Однак аналіз щорічних доповідей Уповноваженого Верховної Ради України з прав людини, Уповноваженого Президента України з прав людей з інвалідністю, а також територіальних органів державної влади та місцевого самоврядування щодо дотримання прав осіб з інвалідністю засвідчує неможливість реалізації прав і свобод зазначеною категорією в повному обсязі.

Досягнення держави в галузі створення сучасної правової бази в питаннях забезпечення прав осіб з інвалідністю, яка відповідає міжнародним стандартам, цілком нівелюються, якщо проблеми реалізації прав зазначеної категорії осіб досі залишаються актуальними й потребують негайного розв'язання органами законодавчої та виконавчої влади, а також органами місцевого самоврядування. На території України не передбачено дієвих механізмів контрольно-наглядової діяльності в аналізованій сфері, що перешкоджає реалізації прав і свобод особами з інвалідністю на належному рівні та в повному обсязі, а також провокує різні форми їх дискримінації в усіх сферах суспільного життя. Зазначене вимагає оновлення поглядів на питання інвалідності як вищими органами державної влади під час здійснення правотворчих і правореалізаційних функцій, так й іншими суб'єктами, які безпосередньо чи опосередковано залучені до сфери забезпечення прав осіб з інвалідністю.

Чинне законодавство та суб'єкти контрольно-наглядової діяльності не спроможні подолати наявні проблеми щодо реалізації прав осіб з інвалідністю, тому актуальною є необхідність докорінного перегляду чинної нормативно-правової бази щодо здійснення контрольно-наглядової діяльності у сфері забезпечення прав осіб з інвалідністю, а також відповідних її процедур.

Питання забезпечення прав і свобод людини, а також проблеми їх реалізації в сучасних умовах протягом останніх років були предметом наукового дослідження таких науковців: В. Б. Авер'янова, В. Б. Барчука, І. Л. Бородіна, П. В. Вовка, В. В. Галунька, Л. В. Голяка, С. К. Гречанюка, О. В. Грищука, В. О. Демиденка, О. В. Джафарової, І. Ю. Діра, Ю. Т. Добромислова, О. Ю. Дрозда, А. С. Кечі, Л. А. Князьки, А. М. Куцої, А. А. Манжули, О. Г. Марценюка, В. В. Мацокіна,

¹ Щорічна доповідь Уповноваженого Верховної Ради України з прав людини про стан додержання та захисту прав і свобод людини і громадянина в Україні. Київ, 2017. 627 с.

А. П. Мукшименка, О. В. Негодченка, О. В. Синьова, М. М. Тищенко, С. О. Шатрави та ін.

Зв'язок теми дисертації із сучасними дослідженнями. Безпосередньо досліджували проблематику, пов'язану з реалізацією прав осіб з інвалідністю, Н. П. Коробенко, О. Й. Лесько, Т. А. Лихіна, О. М. Міщенко, Л. І. Миськів, Н. В. Мюллер, О. В. Паровошник, С. В. Пасічніченко, В. І. Петрусевич, Є. Ю. Соболев, В. С. Тарасенко, А. Л. Терещенко, М. В. Чічкань, Л. П. Шумна та ін. Однак ці вчені акцентували увагу саме на забезпеченні прав осіб з інвалідністю, лише частково висвітлюючи питання контрольно-наглядової діяльності у сфері забезпечення прав зазначеної категорії осіб.

Отже, нерозробленість достатнього наукового підґрунтя, наявність прогалин у нормативно-правовому регулюванні та брак дієвих механізмів контрольно-наглядової діяльності щодо забезпечення прав осіб з інвалідністю визначають актуальність обраної теми.

Зв'язок роботи з науковими програмами, планами, темами, грантами. Тема дисертаційного дослідження сформульована відповідно до положень постанов Кабінету Міністрів України «Про затвердження державної цільової програми Національний план дій з реалізації «Конвенції про права інвалідів» на період до 2020 року» від 1 серпня 2012 року № 706, Стратегії подолання бідності від 14 лютого 2018 року № 99-р, «Про затвердження Положення про централізований банк даних з проблем інвалідності» від 16 лютого 2011 року № 121, Стратегії розвитку наукових досліджень Національної академії правових наук України на 2016–2020 роки, затвердженої постановою загальних зборів Національної академії правових наук України від 3 березня 2016 року.

Дисертаційне дослідження виконане відповідно до плану науково-дослідної роботи Науково-дослідного інституту публічного права «Правове забезпечення прав, свобод та законних інтересів суб'єктів публічно-правових відносин» (номер державної реєстрації 0115U005495).

Мета і завдання дослідження. *Мета* роботи полягає в тому, щоб на підставі критичного опрацювання наявних наукових положень і сучасного стану вітчизняного законодавства висвітлити сутність, ознаки та процедури здійснення контрольно-наглядової діяльності щодо забезпечення прав осіб з інвалідністю за окремими напрямками, а також розробити пропозиції і рекомендації з удосконалення вітчизняного законодавства в цій сфері, зокрема врахувавши позитивний досвід окремих країн світу.

Для досягнення мети дослідження було сформульовано такі *завдання*:

- з'ясувати сутність поняття «особа з інвалідністю», визначити його особливості;
- схарактеризувати адміністративно-правові відносини у сфері забезпечення прав осіб з інвалідністю, окреслити місце в них контрольно-наглядової діяльності;
- узагальнити нормативно-правові засади, форми та методи контрольно-наглядової діяльності у сфері забезпечення прав осіб з інвалідністю;
- проаналізувати систему та повноваження суб'єктів контрольно-наглядової діяльності у сфері забезпечення прав осіб з інвалідністю;

- розглянути контрольню-наглядову діяльність стосовно дотримання прав осіб з інвалідністю на освіту;
- виокремити процедури контрольню-наглядової діяльності щодо дотримання прав осіб з інвалідністю на працю;
- дослідити контрольню-наглядову діяльність щодо дотримання прав осіб з інвалідністю на доступ до соціальної інфраструктури;
- окреслити гарантії дотримання законності контрольню-наглядової діяльності у сфері забезпечення прав осіб з інвалідністю;
- проаналізувати зарубіжний досвід контрольню-наглядової діяльності у сфері забезпечення прав осіб з інвалідністю;
- визначити шляхи розвитку адміністративно-правового регулювання контрольню-наглядової діяльності у сфері забезпечення прав осіб з інвалідністю.

Об'єкт дослідження – суспільні відносини у сфері забезпечення вповноваженими органами державної влади й органами місцевого самоврядування прав осіб з інвалідністю у різних сферах суспільного життя.

Предмет дослідження – адміністративно-правові засади контрольню-наглядової діяльності у сфері забезпечення прав осіб з інвалідністю в Україні.

Методи дослідження. Методологічне підґрунтя дисертації становить комплекс загальнонаукових і спеціально-наукових методів. Використання *діалектичного* методу дало змогу чітко визначити структуру дослідження, систематизувати ключові положення правового регулювання в аналізованій сфері (підрозділи 1.1, 1.2); на підставі *структурного* методу було сформовано систему та згруповано повноваження суб'єктів контрольню-наглядової діяльності у сфері забезпечення прав осіб з інвалідністю (підрозділ 1.3); методи *аналізу та синтезу, формально-юридичний* використано для розгляду й узагальнення положень законодавства, що регламентує процедури здійснення контрольню-наглядової діяльності стосовно дотримання прав осіб з інвалідністю за окремими напрямками – освіта, праця та соціальна інфраструктура, а також для характеристики гарантій дотримання законності контрольню-наглядової діяльності у сфері забезпечення прав осіб з інвалідністю (підрозділи 2.1–3.1); *порівняльно-правовий* метод застосовано під час вивчення зарубіжного досвіду контрольню-наглядової діяльності у сфері забезпечення прав осіб з інвалідністю та з'ясування пріоритетних напрямів його запозичення у вітчизняну нормотворчість і правозастосовну практику (підрозділ 3.2); метод *прогнозування* сприяв визначенню шляхів розвитку адміністративно-правового регулювання контрольню-наглядової діяльності у сфері забезпечення прав осіб з інвалідністю (підрозділ 3.3).

Емпіричну базу дослідження становить офіційна інформація Уповноваженого Верховної Ради України з прав людини, Міністерства соціальної політики України, Міністерства освіти і науки України, Міністерства інфраструктури України, Державної служби зайнятості України щодо здійснення контрольню-наглядової діяльності за дотриманням прав осіб з інвалідністю в окремих сферах суспільних відносин.

Наукова новизна отриманих результатів полягає в тому, що дисертація є одним із перших монографічних досліджень, присвячених питанням адміністративно-правових засад контрольню-наглядової діяльності у сфері забезпечення прав осіб з

інвалідністю в Україні. На підставі здійсненого дослідження сформульовано низку наукових положень, висновків і пропозицій, зокрема:

уперше:

– сформульовано авторське визначення поняття «контрольно-наглядова діяльність у сфері забезпечення прав осіб з інвалідністю», яке запропоновано тлумачити як сукупність адміністративних процедур, здійснюваних уповноваженими законом органами державного нагляду й контролю щодо запобігання, виявлення та припинення порушень чинного законодавства у сфері забезпечення прав осіб з інвалідністю, а також безпосереднього забезпечення прав, свобод та інтересів осіб з інвалідністю;

– здійснено розподіл принципів контрольно-наглядової діяльності у сфері забезпечення прав осіб з інвалідністю на три групи – фундаментальні, загальні та спеціальні;

– систематизовано суб'єктів контрольно-наглядової діяльності у сфері забезпечення прав осіб з інвалідністю, а саме: органи загального (комплексного) контролю та нагляду, які поділяються на органи зовнішнього контролю та нагляду (наддержавні) й органи внутрішнього контролю та нагляду (державні); органи профільного (вузькоспеціалізованого) контролю та нагляду, у межах яких слід виокремити органи, що здійснюють контроль і нагляд в одній чи декількох сферах, та органи, що здійснюють контроль і нагляд в одній сфері; громадські організації;

– висвітлено зміст контрольно-наглядової діяльності щодо забезпечення осіб з інвалідністю правом на освіту, на працю та на доступ до соціальної інфраструктури;

удосконалено:

– дефініцію поняття «особа з інвалідністю», згідно з якою це особа, що має природжені або набуті протягом життя стійкі фізичні, психічні, інтелектуальні або сенсорні дефекти, вади або захворювання, які заважають їй повноцінно брати участь у суспільному житті нарівні зі здоровими людьми, а також має офіційний документ, виданий органами державної влади, що підтверджує наявність інвалідності в конкретної особи;

– зміст основоположних засад контрольно-наглядової діяльності у сфері забезпечення прав осіб з інвалідністю як керівних основ, базових ідей і положень, на яких ґрунтується організація та здійснення контрольно-наглядової діяльності вповноваженими органами з метою охорони й захисту прав та інтересів осіб з обмеженими можливостями, характеризуються повнотою, універсальністю й імперативністю та спрямовані на забезпечення ефективної реалізації зазначеними суб'єктами їхніх прав;

– напрями контрольно-наглядової діяльності у сфері забезпечення прав осіб з інвалідністю на освіту;

– визначення контрольно-наглядової діяльності щодо дотримання прав осіб з інвалідністю на працю, що передбачає особливий вид діяльності (сукупність активних та пасивних дій) системи вповноважених і компетентних органів державної влади й місцевого самоврядування, їх посадових осіб, а також громадських організацій інвалідів, яку здійснюють шляхом планових і позапланових перевірок з метою профілактики, виявлення й усунення порушень трудового законодавства на

підприємствах, установах, організаціях та у фізичних осіб, що використовують найману працю осіб з інвалідністю, зокрема в аспекті: недотримання трудових прав осіб з інвалідністю загалом; дискримінаційних виявів; незабезпечення створення спеціально обладнаних робочих місць і необхідних умов праці; невиконання нормативу робочих місць для працевлаштування інвалідів (системи квотування); нереєстрування у Фонді соціального захисту інвалідів, неподання звітів про зайнятість і працевлаштування інвалідів до цього фонду, за результатами яких правопорушників притягують до відповідальності;

– дефініцію контрольно-наглядової діяльності щодо дотримання права інвалідів на доступ до соціальної інфраструктури, відповідно до якої це сукупність активних і пасивних дій уповноважених законом органів державної влади та місцевого самоврядування для дотримання законодавства, державних будівельних норм і правил під час проектування, планування, реконструкції, будівництва й уведення в експлуатацію об'єктів соціальної (будівельної, транспортної) інфраструктури, що спрямована на забезпечення безперешкодного та вільного доступу до зазначених об'єктів осіб з інвалідністю;

дістало подальшого розвитку:

– поняття «адміністративно-правове регулювання у сфері забезпечення прав осіб з інвалідністю», що передбачає цілеспрямований правовий вплив компетентних органів за допомогою різноманітних правових засобів на суспільні відносини, які виникають у сфері забезпечення прав осіб з інвалідністю, з метою впорядкування цих відносин і створення умов для реалізації, охорони та захисту останніх;

– співвідношення категорій контролю і нагляду; форм, видів і методів контролю у сфері забезпечення прав осіб з інвалідністю;

– з'ясування причин неефективності здійснення контрольно-наглядової діяльності щодо дотримання прав осіб з інвалідністю в Україні;

– класифікація повноважень суб'єктів контрольно-наглядової діяльності у сфері забезпечення прав осіб з інвалідністю в Україні за окремими напрямками;

– запозичення позитивного зарубіжного досвіду контрольно-наглядової діяльності у сфері забезпечення прав осіб з інвалідністю;

– пропозиції стосовно внесення змін до чинної нормативно-правової бази з метою підвищення ефективності адміністративно-правового регулювання контрольно-наглядової діяльності у сфері забезпечення прав осіб з інвалідністю.

Практичне значення отриманих результатів полягає в тому, що науково-теоретичні положення, висновки, рекомендації та пропозиції цього дисертаційного дослідження можуть бути використані в:

– *науково-дослідній роботі* – для подальшого розв'язання теоретико-правових проблем, що стосуються адміністративно-правових засад контрольно-наглядової діяльності у сфері забезпечення прав осіб з інвалідністю в Україні (акти впровадження Науково-дослідного інституту публічного права та Національної академії внутрішніх справ);

– *нормотворчості* – для вдосконалення загального та спеціального вітчизняного законодавства, яке регулює процедури здійснення контрольно-наглядової діяльності у

сфері забезпечення прав осіб з інвалідністю (довідка Інституту законодавства Верховної Ради України);

– *правозастосуванні* – для оптимізування практики здійснення вповноваженими органами державної влади та місцевого самоврядування контрольної-наглядової діяльності у сфері забезпечення прав осіб з інвалідністю;

– *навчальному процесі* – під час розроблення навчально-методичного забезпечення та викладання навчальних дисциплін «Адміністративне право», «Адміністративна відповідальність», «Публічне адміністрування», «Публічна служба» (акт впровадження Національної академії внутрішніх справ).

Апробація результатів дослідження. Основні наукові положення, висновки та практичні рекомендації, викладені в роботі, було оприлюднено на міжнародних і всеукраїнських науково-практичних конференціях, зокрема: «Міжнародні та національні правові виміри забезпечення стабільності» (Львів, 2015); «Актуальні питання правової теорії та юридичної практики» (Одеса, 2016); «Шляхи вдосконалення нормативно-правової бази України як основи сталого розвитку суспільства» (Харків, 2016); «Актуальні проблеми національного законодавства» (Кропивницький, 2017).

Структура та обсяг дисертації. Робота складається з анотації, вступу, трьох розділів, які містять дев'ять підрозділів, висновків, списку використаних джерел (350 найменувань на 31 сторінці) і додатків. Загальний обсяг дисертації становить 277 сторінок.

ОСНОВНИЙ ЗМІСТ РОБОТИ

У **вступі** обґрунтовано актуальність теми дослідження; визначено зв'язок роботи з науковими програмами, планами, темами; окреслено мету, завдання, об'єкт і предмет, методи дослідження; встановлено наукову новизну та практичне значення одержаних результатів, наведено дані щодо їх апробації.

Розділ 1 «Теоретико-методологічні засади контрольної-наглядової діяльності у сфері забезпечення прав осіб з інвалідністю в Україні» містить три підрозділи, у яких схарактеризовано адміністративно-правові відносини у сфері забезпечення прав осіб з інвалідністю та значення в них контрольної-наглядової діяльності, розглянуто нормативно-правові засади, форми та методи здійснення такої діяльності, а також проаналізовано систему суб'єктів контрольної-наглядової діяльності та їхні повноваження.

У **підрозділі 1.1 «Адміністративно-правові відносини у сфері забезпечення прав осіб з інвалідністю та місце в них контрольної-наглядової діяльності»** визначено зміст категорії «особа з інвалідністю», її особливості й ознаки, з-поміж яких такі: особа має природжені або набуті протягом життя дефекти, вади або захворювання; ці вади є стійкими – постійними або тривалими за часом; вони можуть бути фізичними, психічними, інтелектуальними або сенсорними; ці дефекти заважають особі повноцінно брати участь у суспільному житті нарівні зі здоровими людьми; особа має офіційний документ, виданий органами державної влади, що підтверджує наявність у неї інвалідності.

Запропоновано розглядати адміністративно-правове регулювання у сфері забезпечення прав осіб з інвалідністю як цілеспрямований імперативний вплив компетентних органів за допомогою різноманітних правових засобів на суспільні відносини, що виникають у сфері забезпечення прав осіб з інвалідністю, з метою впорядкування цих відносин і створення умов для належної реалізації та охорони прав й інтересів осіб з інвалідністю.

Окреслено коло правовідносин, які виникають у сфері забезпечення прав осіб з інвалідністю. Встановлено, що адміністративно-правові відносини у сфері забезпечення прав осіб з інвалідністю – це врегульовані нормами адміністративно-процесуального права суспільні відносини, що виникають між суб'єктом владних повноважень та особою, якій у передбаченому законом порядку надано статус особи з інвалідністю для реалізації нею законних прав, свобод й інтересів.

Проаналізовано співвідношення понять «контроль» і «нагляд», унаслідок чого сформульовано низку висновків: на законодавчому рівні ці поняття вживають як синоніми; контроль і нагляд є взаємодоповнювальними елементами контрольно-наглядової діяльності; це два аспекти одного явища (процесу) – контрольно-наглядової діяльності, які завдяки симбіозу забезпечують ефективне здійснення такої діяльності контрольно-наглядовими органами.

Запропоновано авторське визначення контрольно-наглядової діяльності у сфері забезпечення прав осіб з інвалідністю, що дало змогу виокремити відповідні ознаки цього правового явища.

У підрозділі 1.2 «*Нормативно-правові засади, форми та методи контрольно-наглядової діяльності у сфері забезпечення прав осіб з інвалідністю*» констатовано, що основоположні засади контрольно-наглядової діяльності у сфері забезпечення прав осіб з інвалідністю – це керівні, базові ідеї та положення, на яких ґрунтуються організація та здійснення контрольно-наглядової діяльності вповноваженими органами з метою належної реалізації й захисту прав та інтересів осіб з обмеженими можливостями, характеризуються повнотою, універсальністю й імперативністю та спрямовані на забезпечення ефективною реалізацією зазначеними суб'єктами їхніх прав.

Розподілено принципи контрольно-наглядової діяльності у сфері забезпечення прав осіб з інвалідністю на три групи – фундаментальні, загальні та спеціальні, які завдяки вертикальним ієрархічним зв'язкам створюють стійку основу для здійснення контролюючими органами своїх повноважень.

Визначено, що до загальних принципів контрольно-наглядової діяльності у сфері забезпечення прав осіб з інвалідністю належать: верховенство права, законність, універсальність, систематичність, реальність, об'єктивність, комплексність, гласність; до спеціальних – професіоналізм, неупередженість, координаційність і субординаційність, пріоритетна спрямованість на дотримання прав та законних інтересів громадян.

З'ясовано, що форми контролю у сфері забезпечення прав осіб з інвалідністю – це зовнішній вияв реалізації повноважень контролюючими органами та їх посадовими особами, які відповідно до норм чинного законодавства здійснюють свою діяльність.

Констатовано, що методами контролю у сфері забезпечення прав осіб з інвалідністю слід вважати сукупність способів і прийомів, які застосовує під час

здійснення контролю суб'єкт владних повноважень, що згідно із чинним законодавством виконує контрольно-наглядову діяльність щодо забезпечення прав осіб з інвалідністю.

У підрозділі 1.3 «Система суб'єктів контрольно-наглядової діяльності у сфері забезпечення прав осіб з інвалідністю» окреслено систему прав людини (а отже, й осіб з інвалідністю), які мають реалізувати суб'єкти контрольно-наглядової діяльності у сфері забезпечення прав останніх. Обґрунтовано умовність поняття «права особи з інвалідністю» та визначено, що це ті самі традиційні права людини, процедура реалізації яких для людей з інвалідністю в типовому для більшості порядку є ускладненою.

Сформульовано авторське бачення системи суб'єктів контрольно-наглядової діяльності у сфері забезпечення прав осіб з інвалідністю та запропоновано поділяти її на: органи загального (комплексного) контролю та нагляду; органи профільного (вузькоспеціалізованого) контролю та нагляду; громадські організації.

Органи загального (комплексного) контролю та нагляду доцільно поділяти на: органи зовнішнього контролю та нагляду (наддержавні) – Організація Об'єднаних Націй, Рада Європи; органи внутрішнього контролю та нагляду (державні) – Верховна Рада України, Президент України, Кабінет Міністрів України, місцеві державні адміністрації, органи місцевого самоврядування, судові органи.

Органи профільного (вузькоспеціалізованого) контролю та нагляду розподілено на: органи, що здійснюють контроль і нагляд в одній чи декількох сферах, – міністерства; органи, що здійснюють контроль і нагляд в одній сфері, – Державна архітектурно-будівельна інспекція України, Державна служба України з безпеки на транспорті, Державна служба України з питань праці, Державна служба України у справах ветеранів війни та учасників антитерористичної операції, Державна інспекція навчальних закладів України (Державна служба якості освіти України). За такою системою розглянуто контрольно-наглядові повноваження її суб'єктів у сфері забезпечення прав осіб з інвалідністю.

Розділ 2 «Основні напрями контрольно-наглядової діяльності у сфері забезпечення прав осіб з інвалідністю в Україні» охоплює три підрозділи, присвячені аналізу нормативно-правового регулювання та процедурам здійснення контрольно-наглядової діяльності щодо дотримання прав осіб з інвалідністю за окремими напрямками: освіта, праця та соціальна інфраструктура.

У підрозділі 2.1 «Контрольно-наглядова діяльність щодо дотримання прав осіб з інвалідністю на освіту» розглянуто здійснення контрольно-наглядової діяльності у сфері забезпечення права осіб з інвалідністю на освіту, проаналізовано контрольно-наглядові функції вповноважених суб'єктів.

Запропоновано контрольно-наглядову діяльність щодо забезпечення права осіб з інвалідністю на освіту трактувати як діяльність органів державної влади, місцевого самоврядування та громадських організацій, які залежно від правового статусу мають різний обсяг контрольно-наглядових повноважень, спрямована на забезпечення бездискримінаційного, безперешкодного, вільного та рівного доступу до якісного освітнього середовища особами з інвалідністю та контролю за можливістю реалізації ними визначених законодавством прав.

Окреслено систему контролюючих суб'єктів щодо дотримання права осіб з інвалідністю на освіту, що передбачає два рівні: перший – вищий рівень, до якого належать загальні органи державної влади (Президент України, Верховна Рада України, Кабінет Міністрів України, судові та правоохоронні органи); другий – профільні (вузькоспеціалізовані) контролюючі органи (Міністерство освіти і науки України, Міністерство охорони здоров'я України та Державна служба якості освіти України).

Схарактеризовано систему контрольно-наглядових повноважень профільних (вузькоспеціалізованих) суб'єктів щодо забезпечення права осіб з інвалідністю на освіту, які згруповано за такими напрямками: контроль за додержанням ліцензіатами вимог ліцензійних умов і прийняття рішень за ними; контроль за акредитацією освітніх програм; контроль за діяльністю з проведення зовнішнього незалежного оцінювання; контроль за умовами тристоронніх угод щодо матеріальної підтримки особі з інвалідністю; контроль за створенням матеріально-технічних та інформаційних умов в освітньому просторі; контроль за створенням інклюзивного середовища для осіб з інвалідністю.

Запропоновано внести зміни до п. 46, 61 і додатка 13 Постанови Кабінету Міністрів України «Про затвердження Ліцензійних умов провадження освітньої діяльності закладів освіти» від 30 грудня 2015 року № 1187 з метою забезпечення доступності освіти осіб з ураженою зоровою та слуховою сенсорними системами.

Досліджено поняття «особа з особливими освітніми потребами», визначено пільги й умови, що створює держава для можливості реалізації права на освіту цією категорією осіб, а також розглянуто контрольно-наглядові повноваження в аналізованій сфері.

Доведено необхідність покласти на Міністерство охорони здоров'я України обов'язок щорічно надавати офіційну інформацію щодо кількості осіб з обмеженими можливостями за окремими категоріями шляхом оприлюднення статистичних даних на офіційному веб-порталі міністерства.

У підрозділі 2.2 «Контрольно-наглядова діяльність щодо дотримання права осіб з інвалідністю на працю» досліджено ефективність процедури здійснення контрольно-наглядової діяльності у сфері забезпечення права особи з інвалідністю на працю, проаналізовано основні повноваження контролюючих суб'єктів у цій сфері.

Запропоновано контрольно-наглядову діяльність щодо дотримання права особи з інвалідністю на працю тлумачити як особливий вид діяльності системи вповноважених органів державної влади та місцевого самоврядування, їхніх посадових осіб, а також громадських організацій інвалідів, здійснюваних шляхом планових і позапланових перевірок з метою профілактики, виявлення й усунення порушень трудового законодавства на підприємствах, установах, організаціях та у фізичних осіб, що використовують найману працю осіб з інвалідністю, зокрема в аспекті: недотримання трудових прав осіб з інвалідністю загалом; дискримінаційних виявів; незабезпечення створення спеціально обладнаних робочих місць і необхідних умов праці; невиконання нормативу робочих місць для працевлаштування інвалідів (системи квотування); нереєстрування у Фонді соціального захисту інвалідів та неподання звітів про

зайнятість і працевлаштування інвалідів до цього фонду, за результатами яких правопорушників притягують до відповідальності.

У контексті аналізу права на працю як невід'ємної складової процесу соціалізації обґрунтовано необхідність забезпечення трудових прав осіб з інвалідністю, що можуть бути такими самими ефективними працівниками, як і решта, якщо під час працевлаштування врахувати стан їхнього здоров'я й уважно поставитися до вибору ними професії, місця роботи й робочих функцій. За таких умов працевлаштування забезпечить особі не лише заробіток, а й інші блага, такі як спілкування, можливість самореалізації в кар'єрі, певний соціальний статус, наповненість життя.

Окреслено систему контролюючих суб'єктів щодо дотримання прав осіб з інвалідністю на працю та здійснено їх класифікацію. Проаналізовано контрольно-наглядові повноваження системи національних суб'єктів загального та профільного спрямування щодо дотримання прав осіб з інвалідністю на працю.

З'ясовано, що предметом контрольно-наглядової діяльності вповноважених суб'єктів щодо дотримання прав осіб з інвалідністю на працю є додержання вимог законодавства про працю, охорону праці та зайнятість осіб з інвалідністю, зокрема стосовно: виконання нормативу робочих місць для працевлаштування інвалідів (система квотування); створення спеціально обладнаних робочих місць і необхідних умов праці; реєстрації роботодавців у Фонді соціального захисту інвалідів, подання ними звітів до цього Фонду; антидискримінаційної діяльності.

Виявлено причини неефективної та нерезультативної реалізації інспекційних повноважень у сфері дотримання прав інвалідів на працю Державною службою України з питань праці. Для їх усунення розроблено схему постійної взаємодії між органами публічної адміністрації; обґрунтовано необхідність притягнення до дисциплінарної відповідальності посадових осіб, які не виконують чи неналежно виконують службові обов'язки. Увагу акцентовано на питанні внутрішніх відносин між Міністром соціальної політики України та Державною службою України з питань праці для впровадження систематичного стимулювання інспекційної діяльності шляхом доручень, окремих завдань, а також проведення круглих столів і конференцій з метою визначення актуальних проблем та шляхів їх розв'язання; запропоновано рівень професійної підготовки інспекторів праці підвищувати на семінарах і тренінгах, курсах підвищення кваліфікації, а також шляхом заохочення до самоосвіти. Аргументовано, що заробітну плату інспекторам праці слід підвищити до рівня, який об'єктивно буде мотивувати до належного виконання обов'язків.

Обґрунтовано необхідність запровадити в структурі Державної служби України з питань праці та її управлінь посаду спеціалізованого інспектора праці з питань дотримання прав осіб з інвалідністю, який матиме такий самий обсяг прав та обов'язків, як і решта інспекторів праці, однак буде зорієнтований на окрему категорію населення, що дасть змогу цілеспрямовано забезпечувати дотримання трудових прав інвалідів. Визначено, що кількість спеціалізованих інспекторів слід враховувати за пропорцією «1 посада на 80–100 тис. населення».

У підрозділі 2.3 «Контрольно-наглядова діяльність щодо дотримання права осіб з інвалідністю на доступ до соціальної інфраструктури» досліджено процедури здійснення контрольно-наглядової діяльності у сфері забезпечення права осіб з

інвалідністю на доступ до соціальної інфраструктури та проаналізовано контрольно-наглядові функції вповноважених суб'єктів.

Сформульовано визначення контрольно-наглядової діяльності щодо дотримання права осіб з інвалідністю на доступ до соціальної інфраструктури, згідно з яким це сукупність дій уповноважених законом органів державної влади та місцевого самоврядування, спрямованих на дотримання законодавства, державних будівельних норм і правил під час проектування, планування, реконструкції, будівництва та введення в експлуатацію об'єктів соціальної (будівельної, транспортної) інфраструктури з метою забезпечення безперешкодного та вільного доступу до зазначених об'єктів осіб з інвалідністю.

Упорядковано й систематизовано державні будівельні норми, які забезпечують доступність соціальної інфраструктури, за двома групами: до першої групи належать норми, які регламентують вимоги до будівництва споруд і будівель (будівельна інфраструктура), до другої – що встановлюють вимоги до транспортної інфраструктури.

Відповідно до поділу цих норм за сферами окреслено систему профільних контролюючих суб'єктів щодо дотримання права інвалідів на доступ до соціальної інфраструктури за двома векторами: перший – контроль і нагляд за дотриманням норм законодавства щодо створення безбар'єрного середовища в будівельній інфраструктурі, другий – у транспортній інфраструктурі.

За цими векторами (будівельної і транспортної інфраструктури) проаналізовано систему контрольно-наглядових повноважень профільних (вузькоспеціалізованих) суб'єктів щодо дотримання права інвалідів на доступ до соціальної інфраструктури.

Визначено, що для ефективної реалізації права осіб з інвалідністю на доступ до будівельної інфраструктури необхідно: створити нормативні (які відповідають державним будівельним нормам) пандуси з поручнями на об'єктах загального користування та будівлях органів державної влади й місцевого самоврядування; забезпечити об'єктивне пристосування закладів охорони здоров'я для осіб з інвалідністю, зокрема шляхом надання їм палат на нижніх поверхах, за наявності можливості – палат, які спеціально облаштовані для інвалідів або максимально пристосовані для їхніх потреб, систем супроводу, виклику персоналу до ліжка; внести зміни до конкретних державних будівельних норм з метою врахування потреб осіб з інвалідністю під час проектування, планування, реконструкції, будівництва об'єктів інфраструктури.

Розділ 3 «Шляхи вдосконалення адміністративно-правового регулювання контрольно-наглядової діяльності у сфері забезпечення прав осіб з інвалідністю» містить три підрозділи, у яких висвітлено питання гарантування законності контрольно-наглядової діяльності у сфері забезпечення прав осіб з інвалідністю, окреслено шляхи вдосконалення здійснення аналізованої діяльності в Україні в контексті позитивного зарубіжного досвіду в цій сфері.

У підрозділі 3.1 *«Гарантії забезпечення законності контрольно-наглядової діяльності у сфері дотримання прав осіб з інвалідністю»* визначено, що категорія «законність» є юридичним явищем, яке зумовлює обов'язкове дотримання всіма органами державної влади та місцевого самоврядування, установами, підприємствами

й організаціями незалежно від форм власності, а також членами суспільства законів і нормативно-правових актів.

Запропоновано гарантіями дотримання законності контрольно-наглядової діяльності у сфері забезпечення прав осіб з інвалідністю вважати спеціальні засоби, способи й умови, що утверджують реальність режиму законності та правомірність інспекційних дій суб'єктів контролю й нагляду в процесі забезпечення прав осіб з інвалідністю, передбачених чинним законодавством, а також окреслюють предмет і межі відповідної діяльності та сприяють безперешкодній реалізації суб'єктивних прав і виконанню юридичних обов'язків.

Схарактеризовано систему гарантій забезпечення законності контрольно-наглядової діяльності у сфері дотримання прав осіб з інвалідністю, складовими якої є: загальні гарантії контрольно-наглядової діяльності; гарантії контролюючих суб'єктів; гарантії підконтрольних суб'єктів; гарантії третіх осіб.

Виокремлено гарантії забезпечення законності контрольно-наглядової діяльності у сфері дотримання прав осіб з інвалідністю, які за призначенням поділяють на: запобіжно-попереджувальні (превентивні); припинювальні; каральні (штрафні); відновлювально-компенсаційні.

У підрозділі 3.2 «Зарубіжний досвід контрольно-наглядової діяльності у сфері забезпечення прав осіб з інвалідністю» розглянуто конституційне закріплення принципів рівності та недискримінації за будь-якими ознаками, що стосується й інвалідності, у таких країнах, як Австрія, Білорусь, Болгарія, Велика Британія, Грузія, Іспанія, Італія, Канада, Китайська Народна Республіка, Молдова, Німеччина, Польща, Республіка Корея, США, Таджикистан, Таїланд, Філіппіни, Швейцарія, Швеція, Японія.

Визначено, що конституційне закріплення рівності осіб з інвалідністю та гарантування вжиття спеціальних заходів, необхідних для допомоги, адаптації, реабілітації, лікування та життєдіяльності осіб з інвалідністю, є позитивним аспектом з позиції людиноцентристської концепції як провідної ідеології сьогодення.

Проаналізовано досвід країн, які прийняли спеціалізовані закони, що закріплюють основні права та свободи осіб з інвалідністю, заборону дискримінації, заходи реабілітації та соціальної інтеграції осіб з інвалідністю, серед яких: Італія (закон «Про права, соціальну інтеграцію та послуги для інвалідів»), Велика Британія (Акт про дискримінацію інвалідів), Білорусь (закон «Про соціальний захист інвалідів у Республіці Білорусь»), Філіппіни (Велика хартія для інвалідів), Австралія (Акт про дискримінацію інвалідів), Польща (Картка прав інвалідів), Болгарія (закони «Про захист, реабілітацію та соціальну інтеграцію інвалідів», «Про інтеграцію інвалідів»), Німеччина (Зведений соціальний кодекс, низка законодавчих актів), Австрія (Федеральний закон про інвалідів, Акт про інтеграцію інвалідів, Акт про піклування інвалідів), Канада (Акт про сліпих, Акт про інвалідів, Акт про професійну реабілітацію інвалідів), США (Акт про інвалідів, Акт про усунення архітектурних бар'єрів, Акт про реабілітацію, Акт про освіту дітей-інвалідів).

На підставі результатів аналізу контрольно-наглядової діяльності у сфері забезпечення прав осіб з інвалідністю зарубіжних країн сформульовано низку пропозицій і рекомендацій, які доцільно запровадити в Україні.

У підрозділі 3.3 «Розвиток адміністративно-правового регулювання контрольної-наглядової діяльності у сфері забезпечення прав осіб з інвалідністю» досліджено чинну нормативно-правову базу, яка регламентує питання забезпечення та реалізації прав осіб з інвалідністю.

Аргументовано доцільність зміни поглядів на проблеми забезпечення прав осіб з інвалідністю загалом і здійснення контрольної-наглядової діяльності в зазначеній сфері зокрема шляхом: прийняття низки нових нормативно-правових актів, які стануть підґрунтям для розбудови якісної контрольної-наглядової діяльності у сфері забезпечення прав осіб з інвалідністю; створення спеціалізованого (профільного) органу, який буде здійснювати контроль і нагляд за дотриманням прав, свобод та законних інтересів осіб з інвалідністю за всіма напрямками.

Доведено необхідність прийняття низки нормативно-правових актів щодо належного забезпечення прав осіб з інвалідністю з метою створення дієвого механізму їх реалізації та захисту на території України.

ВИСНОВКИ

У висновках міститься теоретико-правове узагальнення та вирішення наукового завдання, яке полягало у з'ясуванні правової сутності, основних напрямів реалізації та законодавчого вдосконалення адміністративно-правових засад контрольної-наглядової діяльності у сфері забезпечення прав осіб з інвалідністю в Україні. За результатами дослідження сформульовано низку висновків, пропозицій і рекомендацій, спрямованих на досягнення поставленої мети. До основних із них належать такі.

1. Особа з інвалідністю – це особа, яка має природжені або набуті протягом життя стійкі фізичні, психічні, інтелектуальні або сенсорні дефекти, вади чи захворювання, що заважають їй повноцінно брати участь у суспільному житті нарівні зі здоровими людьми, а також має офіційний документ, виданий органами державної влади, що підтверджує наявність інвалідності в конкретної особи. Ознаками інвалідності слід вважати такі характерні особливості: 1) особа має природжені або набуті протягом життя дефекти, вади або захворювання; 2) вони є стійкими – постійними або тривалими за часом; 3) ці вади можуть бути фізичними, психічними, інтелектуальними або сенсорними; 4) вони заважають особі повноцінно брати участь у суспільному житті нарівні зі здоровими людьми; 5) особа має офіційний документ, виданий органами державної влади, що підтверджує наявність у неї інвалідності.

2. Забезпечення прав осіб з інвалідністю є складовою діяльності органів державної влади, які вповноважені здійснювати соціальну політику та створювати реальні умови для надання останнім можливості повноцінно реалізувати свої права. У процесі цього виникають адміністративно-правові відносини у сфері забезпечення прав осіб з інвалідністю, що варто тлумачити як урегульовані нормами адміністративно-процесуального права суспільні відносини, що виникають між суб'єктом владних повноважень та особою, якій в установленому законом порядку надано статус особи з інвалідністю, з метою реалізації останнім законних прав, свобод та інтересів. Невід'ємною складовою будь-яких суспільних відносин, стороною яких стає суб'єкт владних повноважень, є контрольна-наглядова діяльність.

3. Принципи контрольно-наглядової діяльності у сфері забезпечення прав осіб з інвалідністю слід поділяти на три групи – фундаментальні, загальні та спеціальні, які завдяки вертикальним ієрархічним зв'язкам створюють стійку основу для здійснення контролюючими органами своїх повноважень. До фундаментальних принципів належать: рівність конституційних прав і свобод громадян України та їх рівність перед законом; невід'ємність і непорушність прав та свобод людини; невичерпність, гарантованість і нескасовність конституційних прав та свобод; недопустимість звуження змісту й обсягу наявних прав і свобод у поточному законодавстві; єдність прав та обов'язків людини й громадянина. Загальними принципами контрольно-наглядової діяльності у сфері забезпечення прав інвалідів є такі: верховенство права, законність, універсальність, систематичність, реальність, об'єктивність, комплексність, гласність. Спеціальні принципи охоплюють професіоналізм, неупередженість, координаційність і субординаційність, пріоритетну спрямованість на дотримання прав та законних інтересів громадян.

4. Система суб'єктів контрольно-наглядової діяльності у сфері забезпечення прав осіб з інвалідністю передбачає: 1) органи загального (комплексного) контролю та нагляду; 2) органи профільного (вузькоспеціалізованого) контролю та нагляду; 3) громадські організації.

5. Контрольно-наглядовою діяльністю щодо забезпечення права осіб з інвалідністю на освіту є діяльність органів державної влади, місцевого самоврядування та громадських організацій, які залежно від правового статусу мають різний обсяг контрольно-наглядових повноважень, спрямована на забезпечення бездискримінаційного, безперешкодного, вільного та рівного доступу до якісного освітнього середовища особами з інвалідністю та контролю за можливістю реалізації ними визначених законодавством прав.

6. З метою усунення причин неефективності здійснення суб'єктами контрольно-наглядової діяльності інспекційних повноважень у сфері дотримання прав осіб з інвалідністю на працю доцільно: 1) запровадити схему постійної взаємодії між органами публічної адміністрації, передбачити необхідність притягнення до дисциплінарної відповідальності посадових осіб, які не виконують чи неналежно виконують службові обов'язки; 2) акцентувати увагу на питанні внутрішніх відносин між Міністром соціальної політики України та Державною службою України з питань праці в контексті впровадження систематичного стимулювання інспекційної діяльності шляхом доручень, окремих завдань, а також проведення круглих столів і конференцій з метою виявлення актуальних проблем і шляхів їх розв'язання; 3) підвищувати рівень професійної підготовки інспекторів праці на періодичних семінарах і тренінгах, курсах підвищення кваліфікації, а також шляхом заохочення до самоосвіти; 4) підвищити заробітну плату інспекторам праці до рівня, який об'єктивно мотивуватиме на належне виконання їхніх обов'язків.

7. Для продуктивного та реального забезпечення прав осіб з інвалідністю на доступ до соціальної інфраструктури та здійснення ґрунтовної контрольно-наглядової діяльності у сфері соціальної інфраструктури необхідно: 1) створити нормативні (які відповідають державним будівельним нормам) пандуси з поручнями на об'єктах загального користування та будівлях органів державної влади й місцевого

самоврядування; 2) забезпечити об'єктивне пристосування закладів охорони здоров'я для осіб з інвалідністю, зокрема шляхом надання їм палат на нижніх поверхах, за наявності можливості – палат, які спеціально облаштовані для інвалідів або максимально пристосовані для їхніх потреб, систем супроводу, виклику персоналу до ліжка; 3) внести зміни до конкретних Державних будівельних норм з метою врахування потреб осіб з інвалідністю під час проектування, планування, реконструкції, будівництва об'єктів інфраструктури; 4) запровадити спеціальні курси та семінари для працівників служб супроводу на вокзалах і станціях, провідників, водіїв автобусів, тролейбусів, маршрутних таксі, касирів, контролерів щодо підвищення рівня кваліфікації з питань інвалідності й особливостей роботи із зазначеною категорією осіб (зокрема й особами з вадами опорно-рухового апарату, слуху, зору); 5) увести в експлуатацію по одному пристосованому для інвалідів транспорту на кожному маршруті не лише у великих містах, а й у містечках, селах і селищах; 6) розробити та затвердити стандарт уніфікованого звукового сигналу світлофора для осіб із порушенням зору; 7) заборонити використання гучномовців на зупинках з метою реклами та пропаганди, натомість застосовувати їх для озвучення номера автобуса, який прибуває на зупинку, і точного часу його прибуття; 8) розробити й затвердити державний стандарт звукового супроводу всередині кожного автобуса (для осіб із порушеннями зору) та маршрутного таксі, їх текстового супроводу (для осіб із порушенням слуху), аналогічного озвученню назв зупинок у метрополітені та на залізничних вокзалах.

8. Гарантії дотримання законності контрольної-наглядової діяльності у сфері забезпечення прав осіб з інвалідністю є фундаментальною основою інспекційної діяльності та виконують низку ключових функцій. Зокрема, цьому виду гарантій притаманна забезпечувальна властивість щодо надійності правового становища всіх суб'єктів, залучених до процесу контролю та нагляду. Такі гарантії сприяють досягненню результативності контрольної-наглядової діяльності та, підкріплюючись заходами державного примусу, надають можливість безперешкодно реалізувати суб'єктивні права та виконувати юридичні обов'язки. Водночас гарантії забезпечення законності контрольної-наглядової діяльності сприяють точній та однаковій правозастосовній діяльності, що дає змогу постійно підтримувати режим законності й правопорядку в державі.

9. Для оптимізування вітчизняної контрольної-наглядової діяльності у сфері забезпечення прав осіб з інвалідністю доцільним є запозичення позитивного зарубіжного досвіду таких країн, як Австрія, Білорусь, Болгарія, Велика Британія, Грузія, Іспанія, Італія, Канада, Німеччина, Польща, Республіка Корея, США, Швейцарія, Японія, які на конституційному рівні закріплюють рівність осіб з інвалідністю та гарантування вжиття спеціальних заходів, необхідних для допомоги, адаптації, реабілітації, лікування та життєдіяльності інвалідів, а також прийняли спеціалізовані нормативно-правові акти, які забезпечують реалізацію прав осіб з інвалідністю у всіх сферах суспільного життя. Посиленої уваги потребує процедура здійснення контрольної-наглядової діяльності за дотриманням прав інвалідів, зокрема наявність у низці країн спеціалізованого (вузкопрофільного) органу, який уповноважений здійснювати контроль і нагляд у сфері забезпечення прав осіб з

інвалідністю, а також функціонування чіткої системи звітності та врахування результатів попередніх років під час прийняття планів заходів – національних (державних) програм на подальший період.

10. Реформування вітчизняного законодавства з питань здійснення контрольно-наглядової діяльності у сфері забезпечення прав осіб з інвалідністю передбачає розроблення та прийняття:

1) єдиного уніфікованого нормативно-правового акта, що детально регламентує:
а) обов'язки держави щодо створення такого середовища, у якому особи з інвалідністю матимуть можливість максимально якісно та повноцінно реалізувати свої права, а також виконувати обов'язки перед державою, шляхом створення пільг і спеціальних умов; б) напрями основної державної політики у сфері забезпечення прав осіб з інвалідністю, зокрема питання запобігання інвалідності, лікування та реабілітації, навчання соціальної адаптації, освіти, професійної діяльності, доступу до інформації, послуг, заходів безпеки, удосконалення соціальної обізнаності, реалізації виборчих прав, умов надання житла, поліпшення культурного середовища, підтримки осіб з інвалідністю та їхніх сімей;

2) Постанови Кабінету Міністрів України «Про створення Державної інспекції з контролю у справах осіб з інвалідністю та її територіальних органів», що передбачатиме створення спеціалізованого (профільного) органу, який буде здійснювати контроль і нагляд за дотриманням прав, свобод та законних інтересів осіб з інвалідністю за всіма напрямками;

3) Постанови Кабінету Міністрів України «Про затвердження Положення про Державну інспекцію з контролю у справах осіб з інвалідністю та її територіальних органів», що визначатиме правовий статус цього органу, його завдання, права, обов'язки, взаємодію та координацію з іншими органами, структуру, склад і чисельність;

4) Постанови Кабінету Міністрів України «Про затвердження Порядку здійснення державного контролю у сфері забезпечення прав інвалідів», що закріплюватиме процедуру проведення та здійснення контролю й нагляду щодо дотримання прав осіб з інвалідністю, зокрема визначатиме форми, види й методи здійснення контролю та нагляду у сфері забезпечення прав осіб з інвалідністю, порядок проведення планових, позапланових і повторних перевірок, оформлення результатів здійснення державного контролю, заходи, яких уповноважені суб'єкти можуть уживати в разі виявлення порушень вимог законодавства.

СПИСОК ПУБЛІКАЦІЙ ЗДОБУВАЧА ЗА ТЕМОЮ ДИСЕРТАЦІЇ

в яких опубліковані основні наукові результати дисертації:

1. Роман В. П. Адміністративно-правові відносини у сфері забезпечення прав інвалідів. *Науковий вісник публічного та приватного права*. 2016. Вип. 2. Т. 2. С. 212–216.

2. Роман В. П. Система принципів контрольно-надзорної діяльності в сфері забезпечення прав інвалідів. *Право и Закон*. 2017. № 2. С. 232–237. (Кыргызская Республика).

3. Роман В. П. Органи виконавчої влади як суб'єкт контрольно-наглядової діяльності у сфері забезпечення прав інвалідів. *Науковий вісник публічного та приватного права*. 2017. Вип. 5. Т. 2. С. 146–149.

4. Roman V. P. Modern forms of training of persons with limited opportunities in the context of providing their rights for education. *Visegrad Journal on Human Rights*. 2017. № 5. P. 195–199. (Республіка Словачина).

5. Роман В. П. Зарубіжний досвід контрольно-наглядової діяльності органів виконавчої влади у сфері забезпечення прав інвалідів. *Науковий вісник публічного та приватного права*. 2017. Вип. 6. Т. 3. С. 230–235.

6. Роман В. П. Ознаки та правове визначення поняття «інвалід». *Наукові записки*. 2017. Вип. 2 (Спецвип.). С. 13–17. (Серія «Право»).

які засвідчують апробацію матеріалів дисертації:

7. Роман В. П. Окремі питання щодо визначення контрольно-наглядових принципів у сфері забезпечення прав інвалідів. *Міжнародні та національні правові виміри забезпечення стабільності* : матеріали Міжнар. наук.-практ. конф. (Львів, 17–18 квіт. 2015 р.). Львів, 2015. С. 79–80.

8. Роман В. П. Поняття та зміст адміністративно-правових відносин у сфері забезпечення прав інвалідів. *Актуальні питання правової теорії та юридичної практики* : матеріали Міжнар. наук.-практ. конф. (Одеса, 12–13 серп. 2016 р.). Одеса, 2016. С. 93–96.

9. Роман В. П. До питання щодо співвідношення понять «права людини» та «права інвалідів». *Шляхи вдосконалення нормативно-правової бази України як основи сталого розвитку суспільства* : матеріали Міжнар. наук.-практ. конф. (Харків, 2–3 верес. 2016 р.). Харків, 2016. С. 23–25.

10. Роман В. П. Правове регулювання становлення визначення поняття «інвалід». *Актуальні проблеми національного законодавства* : зб. матеріалів Всеукр. наук.-практ. конф. (Кропивницький, 15 листоп. 2017 р.). Кропивницький, 2017. С. 170–173.

АНОТАЦІЯ

Роман В. П. Адміністративно-правові засади контрольно-наглядової діяльності у сфері забезпечення прав інвалідів в Україні. – *Кваліфікаційна наукова праця на правах рукопису.*

Дисертація на здобуття наукового ступеня кандидата юридичних наук за спеціальністю 12.00.07 «Адміністративне право і процес; фінансове право; інформаційне право». – Науково-дослідний інститут публічного права, Київ, 2018.

Дисертація присвячена теоретико-правовому аналізу та практичному здійсненню контрольно-наглядової діяльності у сфері забезпечення прав осіб з інвалідністю, дослідженню адміністративно-правових відносин у сфері забезпечення прав осіб з інвалідністю та місця в них контрольно-наглядової діяльності, окресленню системи та характеристики повноважень органів державної влади й органів місцевого самоврядування щодо здійснення контролю та нагляду у сфері забезпечення прав осіб з інвалідністю. Сформульовано визначення загального поняття контрольно-наглядової

діяльності у сфері забезпечення прав осіб з інвалідністю та спеціальних понять залежно від сфери застосування (право на освіту, на працю, на доступ до соціальної інфраструктури). Розглянуто принципи контрольно-наглядової діяльності у сфері забезпечення прав осіб з інвалідністю, запропоновано поділяти їх на три групи: фундаментальні, загальні та спеціальні. Визначено форми та методи здійснення контрольно-наглядової діяльності загалом та у сфері забезпечення прав осіб з інвалідністю зокрема. Схарактеризовано систему та повноваження органів державної влади й органів місцевого самоврядування, які здійснюють контрольно-наглядову діяльність у сфері забезпечення прав осіб з інвалідністю. Досліджено засади реалізації контрольно-наглядової діяльності у сфері забезпечення прав осіб з інвалідністю в зарубіжних країнах, на підставі чого запропоновано низку нововведень до вітчизняного законодавства. Обґрунтовано законодавчі пропозиції та окреслено основні напрями підвищення ефективності здійснення контрольно-наглядової діяльності у сфері забезпечення прав осіб з інвалідністю.

Ключові слова: адміністративно-правові засади, контрольно-наглядова діяльність, особа з інвалідністю, забезпечення прав осіб з інвалідністю, право на освіту, право на працю, право на доступ до соціальної інфраструктури, гарантії, контроль, нагляд.

АННОТАЦІЯ

Роман В. П. Административно-правовые основы контрольно-надзорной деятельности в сфере обеспечения прав инвалидов в Украине. – Квалификационный научный труд на правах рукописи.

Диссертация на соискание учёной степени кандидата юридических наук по специальности 12.00.07 «Административное право и процесс; финансовое право; информационное право». – Научно-исследовательский институт публичного права, Киев, 2018.

Диссертация посвящена теоретико-правовому анализу и практике осуществления контрольно-надзорной деятельности в сфере обеспечения прав лиц с инвалидностью, характеристике административно-правовых основ осуществления контрольно-надзорной деятельности, исследованию административно-правовых отношений в сфере обеспечения прав лиц с инвалидностью и места в них контрольно-надзорной деятельности, анализу системы и полномочий органов государственной власти и органов местного самоуправления по осуществлению контроля и надзора в сфере обеспечения прав лиц с инвалидностью. Сформулировано определение общего понятия контрольно-надзорной деятельности в сфере обеспечения прав лиц с инвалидностью и специальные понятия в зависимости от сферы применения (право на образование, на труд, на доступ к социальной инфраструктуре). Рассмотрены принципы контрольно-надзорной деятельности в сфере обеспечения прав лиц с инвалидностью, которые предложено разделять на три группы: фундаментальные, общие и специальные. Определены формы и методы осуществления контрольно-надзорной деятельности в целом и в сфере обеспечения прав лиц с инвалидностью в частности. Охарактеризованы система и полномочия органов государственной власти

и органов местного самоуправления, осуществляющих контрольно-надзорную деятельность в сфере обеспечения прав лиц с инвалидностью. Проанализирована специфика реализации контрольно-надзорной деятельности в сфере обеспечения прав лиц с инвалидностью в зарубежных странах, на основании чего предложен ряд нововведений в отечественное законодательство. Обоснованы законодательные предложения и определены основные направления повышения эффективности осуществления контрольно-надзорной деятельности в сфере обеспечения прав лиц с инвалидностью.

Ключевые слова: административно-правовые основы, контрольно-надзорная деятельность, лица с инвалидностью, обеспечение прав инвалидов, право на образование, право на труд, право на доступ к социальной инфраструктуре, гарантии, контроль, надзор.

SUMMARY

Roman V. Administrative and legal background of monitoring and control in the area of disabled rights enforcement in Ukraine. – *Qualifying scientific work, as a manuscript.*

Thesis for a Candidate Degree in Law, specialty 12.00.07 «Administrative law and process; financial law; information law». – Research Institute of Public Law, Kiev, 2018.

Administrative-legal relations in the area of disabled rights enforcement and the role of monitoring and control activity is studied. Author examines principles of monitoring and control activity performance in the area of disabled rights enforcement separating them in three groups: fundamental, general and special. System and powers of state and self-governance bodies' performing monitoring and control activity in the area of disabled rights enforcement are analyzed. Definition of disabled person is proposed (individual with physical or mental impairment that substantially limits one or more of one's major life activities and creates certain obstacles for involvement in social activities and leads to unequal treatment which is justified by official document issued by the state). Scope of legal relations which emerge in the area of disabled rights enforcement is defined. It is identified that administrative-legal relations in the area of disabled rights enforcement are social relations regulated by administrative law and process provisions emerging in the course of interaction between the authority and persons granted with the disabled status with aim to enforce legitimate rights by the latter. Author analyzed and compared the definitions of «control» and monitoring» and defined that at the legislative level these definitions are used as synonyms; control and monitoring are mutually reinforcing elements of monitoring and control activity; control and monitoring are two components of one phenomenon (process) – monitoring and control activity where its synergy ensures efficient performance by regulatory agencies. It is offered to separate principles of monitoring and control activity performance in the area of disabled rights enforcement in three interrelated groups (with the relevant hierarchy): fundamental, general and special. This hierarchy allows to establish solid foundation for the regulatory agencies to exercise their powers. Author formulates individual interpretation of system of monitoring and control activity subjects acting in the area of disabled rights enforcement with the

following differentiation: regulatory agencies responsible for complex control and monitoring procedures; regulatory agencies responsible for specialized control and monitoring procedures; NGOs. Author describes system of control and monitoring powers of specialized subjects responsible for enforcement of disabled right to education grouped in six categories: control over license holders' compliance with license requirements and relevant decision-making process; control over educational programs accreditation; control over Independent External Assessment procedure; control over compliance with requirements of trilateral agreements on financial support of disabled persons; control over establishment of proper educational environment (technical and informational); control over inclusive environment development. A set of statements, conclusions and recommendations is presented in the paper namely: individual interpretation of «control and monitoring activity in the area of disabled rights enforcement»; differentiation of control and monitoring activity principles in three groups (with the relevant hierarchy): fundamental, general and special; systematization of control and monitoring activity subjects acting in the area of disabled rights enforcement; characteristics of control and monitoring activity in the area of enforcement of disabled rights to education, labor, access to social infrastructure; interpretation of «disabled person»; areas of control and monitoring activity related to enforcement of disabled rights to education; theoretical components of definitions «administrative-legal regulation in the area of enforcement of disabled rights»; correlation of concepts «control» and «monitoring»; «forms», «types» and «methods» of control; identification of reasons for low efficiency of control and monitoring activity performance in the area of enforcement of disabled rights; analysis of powers executed by subjects of control and monitoring activity in the area of enforcement of disabled rights; comparison of best foreign practices in the abovementioned area; proposals on amendments to applicable legislation and adoption of new legislative acts with aim to increase the efficiency of administrative-legal regulation of control and monitoring activity in the area of enforcement of disabled rights.

Keywords: administrative-legal background, monitoring and control activity rights enforcement, disabled persons, right to education, right to labor, right to access to social infrastructure, guarantees, monitoring, control.